

PROJECTE GUTENBERG: L'aplicació del mètode de treball per projectes per a l'edició d'un llibre

Àngel Jesús Navarro & Assumpta Sendra

Universitat Ramon Llull

Resum

L'objectiu prioritari d'aquesta intervenció, presentada en el marc dels MQD (Mòduls de qualitat docent) del curs 2010-2011, titulada Projecte Gutenberg, ha estat la pràctica de realitzar uns treballs cooperatius amb un grup classe per tal d'assolir la competència bàsica de saber treballar en equip i de ser conscients de la responsabilitat que aquest treball requereix per part de cada alumne. La finalitat, però, d'aquest projecte ha estat també la publicació d'un opuscle (llibre amb ISBN) amb un total de deu articles a partir de cinc temàtiques diferents, triades pels mateixos alumnes. Cada un d'aquests temes s'ha tractat des de dues perspectives diferents: una de més global, des d'una visió social, i una altra de més concreta, des d'una visió educativa. Aquest projecte proposava, tanmateix, una activitat transversal programada, duta a terme en el marc de la Trobada Internacional per la Pau, celebrada a Barcelona i organitzada per la Comunitat de Sant Egidí, del 3 al 5 d'octubre del 2010. El grup classe que ha participat d'aquest esdeveniment ha estat el de segon curs de Magisteri del Grau de Primària (EP, tarda). El projecte s'ha realitzat des del mòdul d'Humanitats Cristianisme i Cultura i des dels seminaris corresponents al mòdul 2, amb la col·laboració dels seus tutors/es durant el primer semestre del curs 2010-2011.

Paraules clau: solidaritat, diàleg, societat, educació

Correspondència:

Àngel Jesús Navarro

FPCEE Blanquerna - Universitat Ramon Llull

C/Cister, 34. 08022 Barcelona

angeljesusNG@blanquerna.url.edu

Introducció

L'execució del *Projecte Gutenberg* es va realitzar en el segon curs de Magisteri del Grau de Primària (EP, tarda) durant el primer semestre del curs 2010-2011 en els seminaris corresponents, que compartien transversalment els mòduls següents: Aprenentatge i desenvolupament de la personalitat (Psicologia i Sociologia); Societat, família i escola III (Anglès B2), i Ensenyament i aprenentatge de les ciències socials - Humanitats (Cristianisme i Cultura).

Aquest projecte, l'objectiu prioritari del qual era potenciar i reforçar els treballs cooperatius, tracta d'aprofundir diferents temes des d'un vessant social i educatiu. A partir de l'estudi i debat dels temes triats i de la reflexió corresponent, la finalitat era la redacció d'articles per poder realitzar la seva publicació en format opuscle (llibret amb ISBN). Els cinc temes diferents, escollits pels mateixos alumnes, per poder elaborar els articles van ser: la vida, la solidaritat, el diàleg, la immigració i Jerusalem.

Tot el treball es va contextualitzar en el marc d'un esdeveniment cultural celebrat a Barcelona: la *Trobada Internacional per la Pau*¹, organitzada per la Comunitat de Sant Egidi, del 3 al 5 d'octubre del 2010. Assistir a la *Trobada Internacional per la Pau* va permetre portar a terme algunes de les competències bàsiques previstes a assolir. Els alumnes van tenir la possibilitat d'ampliar els horitzons en el seu procés de formació i d'aprenentatge, que encaixava en el desenvolupament dels corresponents mòduls, ja que el ventall presentat de diferents temàtiques, tant en format de conferències com en taules rodones, era molt divers. El lema anunciat de la Trobada, *Família de Déu, família dels pobles*, es va treballar i es va reflexionar al seu voltant, a partir de l'aportació i del diàleg d'experts internacionals que van tractar temes diversos entorn de la pau i la cooperació entre pobles. Alguns dels temes tractats en la Trobada van ser: la pena de mort, solidaritat, Àfrica, ecologia i sostenibilitat, perdó i reconciliació, violència i conflicte, ecumenisme i diàleg interreligiós, etc.

Les taules rodones es van realitzar en diferents sales distribuïdes pel centre de la ciutat de Barcelona, entre la plaça de la Catedral i la plaça de Sant Jaume. Van assistir-hi més de dos mil participants estrangers, a més a més dels ciutadans del país. També hi va haver l'assistència d'unes cinc-centes personalitats, líders de les grans religions mundials, persones del món de la cultura i de la política, com també alguns caps d'Estat, intel·lectuals, periodistes, etc. En total, va haver-hi la participació d'unes cinc mil persones molt plurals, de diferents creences i cultures, i, entre altres, l'assistència del grup-classe de Blanquerna i d'alguns professors/es. La participació era lliure, però, per a tenir accés, a la Trobada, s'havia

d'estar acreditat prèviament. A més, l'idioma utilitzat en la Trobada Internacional va ser l'anglès, que era una de les assignatures d'un dels mòduls.

Objectius principals

- Potenciar i reforçar el treball cooperatiu dissenyat des del mòdul d'Humanitats del primer quadrimestre del segon curs de Magisteri del Grau de Primària.
- Aprofundir diferents temes d'actualitat cultural, tractats des de dues perspectives diferents: social i educativa.
- Elaborar i editar un opuscle que reculli el treball dut a terme.

Mètode

Aquest projecte² s'ha efectuat de forma cooperativa amb un grau inicial de qualitat acadèmica. Això ha implicat fer un esforç comunitari, una divisió del treball i una distribució de responsabilitats en tot el procés. Treballar comunitàriament ha implicat uns aprenentatges concrets, que han servit per adonar-se del significat del treball cooperatiu, ja que, en el futur, com a professionals, hauran d'exercir-lo a les escoles: en el claustre i en les diverses cooperacions per cursos i cicles amb altres mestres.

La metodologia proposada i consensuada pels cinc tutors/es que van participar en el projecte, coordinat pel responsable del MQD, va ser que cada seminari tractés un tema diferent a partir de les diverses temàtiques proposades per la *Trobada Internacional per la Pau*. Per tal d'aconseguir-ho, va ser necessari debatre les possibles alternatives que suggerien els diversos membres de cada seminari, com també les justificacions que acompanyaven cada una de les propostes que eren presentades. Aquest fet potenciava el debat, la justificació de propostes, la capacitat de tria en comú i de decisió. Aquest exercici també va ser cabdal per al futur treball de coordinació d'activitats entre mestres dins el marc escolar.

Procediment general

A partir del tema triat, l'objectiu era poder-lo aprofundir i treballar-lo des d'un doble vessant: el social i l'educatiu. Els articles des del vessant social es van treballar, directament, en el mòdul *Cristianisme i Cultura* (petit grup) com a activitat nuclear. I els articles des del vessant educatiu es van treballar en cada seminari, el conjunt dels quals sumava 59

² El primer promotor del treball pedagògic «per projectes» fou, potser, Thomas H. Kilpatrick. Vegeu Thomas H. KILPATRICK, «The Project Method», Teachers College Record 19 (September 1918): 319–334.

alumnes³, que és el total d'alumnes matriculats en el mòdul i que van realitzar el projecte.

Cada seminari va participar en diferents conferències i taules rodones, segons el tema triat, per obtenir la màxima informació a través de les aportacions realitzades pels experts, altres informacions recollides en els estands, bibliografia, *webgrafia* i altres fonts de documentació que podien enriquir el coneixement sobre els diversos temes triats. Aquest era el material bàsic a partir del qual podien elaborar les diferents redaccions dels articles que constituïrien el text final de l'opuscle.

En cada seminari es va posar en comú tot aquest material recollit per fer-ne la selecció corresponent, ja que, un cop treballada la temàtica concreta, calia elaborar els dos articles de reflexió. Un primer article havia de reflectir el tema tractat en la *Trobada Internacional per la Pau*: les aportacions, els problemes, la seva complexitat i tots aquells elements socials i antropològics que podien ser rellevants. Aquest vessant social es va treballar des de les sessions de petit grup del mòdul *Cristianisme i Cultura*. I un segon article, que tractava la temàtica triada des del vessant educatiu, es va treballar en les sessions corresponents de seminari coordinades pel corresponent tutor/a.

Des dels dos vessants es va presentar un esquema explicatiu, que oferia pautes per a la redacció inicial de l'article, davant la complexitat de cada un dels temes seleccionats. A més, el grup-classe disposava d'un material annex, ofert pel coordinador del MQD, per facilitar el seu treball: un *Manual d'Estil* per a l'elaboració dels articles i llur correcció; i un *Manual d'ús del programa Word Oficce 2007* per a la indexació i composició del volum publicable, i també una plantilla de planificació i calendari.

Aquest ha estat l'esquema general del procediment metodològic que els diversos seminaris han seguit per a la realització dels articles previstos en cada una de les temàtiques escollides.

Coordinació i redacció

Per facilitar la dinàmica d'aquest treball cooperatiu i de relació entre els cinc seminaris, cada grup va escollir dos companys, que servien d'enllaç amb la resta de grups de treball i que formaven un nou grup anomenat «equip redactor», de deu alumnes, el quals tenien, com a tasca, la coordinació del projecte i havien d'estar pendents de tot el procés del treball i coordinar les diferents tasques a realitzar: des de la compilació fins a l'aprovació de tots els articles presentats. Havien de contactar amb l'empresa de la impremta consignada i coordinar tots els aspectes formals, propis d'una edició: portada, tipus de paper i dimensions, tipus

de lletra i grandària, disposició d'apartats, configuració de l'índex de l'obra, agraïments, autoria, etc. Aquesta va ser una feina intensa que podia dispensar d'altres feines internes al grup i que tots van haver de considerar a l'hora del repartiment proporcional de tasques segons les capacitats i aptituds dels membres de cada grup.

Cada article havia d'elaborar-se correctament, tant pel que fa al contingut com pel que fa a la forma, de manera que fos apte per a ser publicat. L'«equip redactor» havia de vetllar, juntament amb els tutors/es de seminari, per la qualitat i rigor de la feina, amb la revisió del «Servei de llengües» de la FPCEE. L'equip de gestió, tanmateix, va facilitar i elaborar la publicació conjunta del volum (amb ISBN), el qual, finalment, va tenir un pròleg i un total de deu articles.

Competències assolides

Les competències assolides en aquest projecte estaven previstes en els tres mòduls:

- 1) Identificar experiències innovadores en l'Educació Primària i observar i valorar la importància de saber treballar en equip (EB-42). Saber utilitzar la metodologia observacional (EB-47). (Extretes del mòdul Aprenentatge i desenvolupament de la personalitat (Psicologia i Sociologia).)
- 2) Saber reflexionar i comprendre sobre l'home i la cultura (ED-44) en situacions d'aprenentatge, en contextos multilingües (EB-53) i multicultural (EB-14), i comunicar-se mitjançant diferents llengües (EB-49). (Extretes de Societat, família i escola III (Anglès B2) i Ensenyament i aprenentatge de les ciències socials (Cristianisme i Cultura).)
- 3) Conèixer el fet religiós, al llarg de la història, relacionat amb la cultura (ED-12) i conèixer i respectar les religions d'altres cultures envers un diàleg interreligiós (ED-46). (Extretes d'Ensenyament i aprenentatge de les ciències socials (Cristianisme i Cultura).)

La temporització de la realització d'aquest projecte va suposar diverses fases, des de la recerca, la reflexió i la redacció, fora del seminari, i des del seminari amb el corresponent seguiment.

Criteris d'avaluació

Els criteris d'avaluació del projecte van ser els següents:

- 1) El grau d'aprofundiment del tema.
- 2) El nivell d'assoliment de les competències que es posaven en joc en aquesta activitat, especialment, de la competència crítica.
- 3) La plasmació escrita de la investigació.

Resultats i discussió

El resultat final d'aquest projecte, anomenat Gutenberg, ha estat l'estudi, planificació i execució d'un total de deu articles presentats en un llibre de cent pàgines titulat *La perspectiva de la pissarra* i subtítulat *Miscel·lània de temes sobre societat i educació*. A més a més, el llibre presenta un pròleg a càrrec del Dr. Climent Giné, degà de la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació i l'Esport Blanquerna, de la Universitat Ramon Llull de Barcelona.

Aquest opuscle s'ha articulats sobre cinc temàtiques, a partir de conferències i taules rodones de la Trobada Internacional per la Pau, triades pels mateixos alumnes: la vida, la solidaritat, el diàleg, la immigració i Jerusalem. Cada una d'aquestes temàtiques s'ha tractat en dos articles, o bé en un de sol amb dues parts ben diferenciades, els quals han descrit, cada un, la problemàtica existent entorn del tema, i des de dues perspectives diferents.

Considerem que el resultat de tot plegat ha estat notable. No obstant això, volem assenyalar algunes mancances i dificultats detectades:

- L'aprofundiment en cada una de les temàtiques ha estat desigual. Alguns grups han donat molta importància a les conferències a les quals han assistit, dins el marc de la *Trobada Internacional per la Pau*, mentre que d'altres grups, decebuts perquè no les entenien o no van satisfer les seves perspectives, han decidit tractar el tema escollit gairebé al marge de les taules rodones a les quals assistiren. A més a més, es descobreix una diversitat de fonts de documentació, unida a una mancança general d'aquestes, en alguns articles. Tot plegat ha provocat una redacció desigual i poc homogènia.
- Ha mancat, també, una introducció que mostrés el treball dissenyat i el sentit que tenia. Probablement ha estat perquè s'havia deixat per al final i ha mancat temps. El fet de concloure el semestre sense la feina acabada va portar a voler-ho enllestir amb rapidesa i, com que reunir-se per consensuar el que restava decidir era difícil, es va procedir amb precipitació. Per tant, ha mancat aquest element del conjunt final.
- La necessitat de fer passar tots els textos pel servei lingüístic a fi d'assegurar un nivell correcte per a la seva publicació va fer retardar el procés de treball i, sobretot, la conclusió de l'obra. Com que aquesta correcció es va allargar més enllà del quadrimestre previst, això va dificultar el procés final de consens. Per aquest motiu, probablement fruit de la precipitació final i de les presses, es va perdre la introducció prevista i, en l'índex del llibre, no hi apareix l'epíleg anunciat, ni les conclusions realitzades per l'equip redactor intergrupals.
- Pel que fa a l'autoria, encara que es va consensuar que quedava en mans dels professors tutors de seminari i del coordinador del projec-

te, el que ha mancat és una explicitació més clara, amb el nom i els cognoms de cada un dels alumnes que han contribuït en l'elaboració de l'opuscle. Les recomanacions de l'empresa editora van ser no posar gaires noms per a evitar confusions respecte a l'autoria legal (ISBN). Això va provocar que no es fessin explícits els noms dels alumnes i que quedés només, en la portada del llibre, la referència a l'autoria conjunta del grup-classe de segon P (Grau Primària, torn tarda) del curs 2010-2011. Aquest fet va portar, amb raó, una certa decepció entre els alumnes, quan van retirar l'obra i van veure que el seu nom no apareixia imprès, tal com esperaven. Aquest és un al·licient prou important per a revisar i tenir en compte per a pròximes edicions d'aquesta proposta de treball docent.

Així i tot, els resultats, malgrat les deficiències, han estat prou satisfactoris per iniciar, de nou, alguna experiència semblant en cursos posteriors. Potser caldria tenir present que el fet de reduir el nombre d'alumnes per a poder aconseguir qualitat és millor que no pas mantenir una activitat adreçada a una seixantena d'alumnes, amb els quals hi ha dificultats de coordinació per excés de membres. De fet, si el que volem és potenciar en els alumnes el treball cooperatiu que més tard desenvoluparan com a mestres en una escola, sí que caldrà saber reduir els grups de treball, ja que, difícilment, en una escola, es constitueix un grup cooperatiu amb seixanta membres, sinó que les coordinacions, que és on naturalment es constitueixen els projectes cooperatius, les conformen molts menys membres.

També haurem de tenir present els terminis en les correccions lingüístiques i en les maquetacions per poder finalitza-ho a temps.

Malgrat els desavantatges explicitats, veiem molts avantatges en la programació i implementació d'un projecte d'un opuscle, com aquest, que demana gran aportació des de la reflexió i l'elaboració d'articles sobre temes que preocupen la societat i sobre els quals cal educar en les escoles. En aquest cas ho hem fet des de la perspectiva del fet religiós i dels valors, però, de segur, que es pot aplicar des de moltes altres matèries, amb moltes altres perspectives, que serviran per a apropar-se a la complexitat del món.

Conclusions

Ens hem adonat de la riquesa d'aprenentatges que comporta la implementació d'un treball cooperatiu com el proposat en l'elaboració d'aquest opuscle de recerca en diverses temàtiques socials i d'educació, ja que els alumnes han hagut d'esforçar-se en la planificació del treball, en la distribució de tasques i rols, en la configuració d'esquemes de treball, en l'elecció i justificació de temes, materials i redaccions, i en el

repartiment proporcional i adequat a cada tarannà de les diverses tasques i responsabilitats. Això ha suposat treballar en un clima de consens i d'acceptació individual de cada un dels elements que han configurat el treball cooperatiu realitzat.

Aquest treball cooperatiu intermodular proposat intentava fer adonar els alumnes de la necessitat de reflexió, d'ells mateixos i de la societat, sobre molts temes que contenen preocupacions i problemàtiques diverses. Aquests temes cal tractar-los des de les escoles i des de les aules, perquè, des dels processos d'ensenyament i aprenentatge que es duen a terme en els centres educatius, es poden aportar moltes idees en aquesta reflexió global.

Una escola no pot restar d'esquena a les inquietuds i els problemes que viu la societat; precisament ha de ser un espai per a la reflexió i la conscienciació dels seus ciutadans. L'escola com a lloc on es formen les futures generacions té la responsabilitat d'abordar tots aquests problemes com a part del treball cívic d'una societat participativa i democràtica. S'entendria, així, l'escola com a lloc de transmissió de les inquietuds socials i com a espai de generació d'idees i de creació de debat per a resoldre aquestes mateixes inquietuds.

El mestre ha de poder estar preparat per a aquest servei social i per a aquesta responsabilitat educativa. Per això, un treball d'aprofundiment que parteixi, com és aquest, d'un espai social de reflexió sobre problemes socials, pot ser molt adequat per a la preparació dels futurs mestres en aquesta tasca de transmissió de pensament i de conscienciació de problemes. A més, si es demana que cada problema abordat es plantegi des del vessant educatiu, aconseguirem que els alumnes facin un esforç per adequar les seves reflexions a l'àmbit escolar i es comprometin, conseqüentment, a aplicar aquesta mateixa premissa en el seu futur professional, on practican aquesta transferència de sabers i de valors que la societat necessita dipositar en les futures generacions de ciutadans, com a garantia de la seva vinculació i responsabilitat cívica i social.

És probable que puguem pensar que no tots els temes tractats, ni tan sols en el treball que hem descrit, tinguin la mateixa capacitat de generar transferència de valors i de coneixements. Però l'aspecte fonamental no és tant aconseguir trobar el tema *perfecte* que encaixi del tot en les programacions curriculars d'una escola, sinó treballar per convertir l'escola en un lloc privilegiat de debat, de reflexió i de formació responsable de les futures generacions de ciutadans. Fins i tot, un tema que s'ha tractat *a priori* ben allunyat de l'interès i de la pràctica quotidiana escolar com és *Jerusalem*, i que ha triat un dels seminaris que ha participat en l'elaboració d'aquest opuscle, podria ser un punt de partença per a la reflexió sobre la diversitat, la tolerància cultural i religiosa, i la possibilitat per preguntar-se sobre els models i les formes possibles de

convivència social. *Jerusalem*, com a temàtica, potser ens queda una mica llunyà, però vol representar una ciutat que sofreix la violència i la dificultat real de convivència. Aquest és un tema ben viu i d'actualitat per a qualsevol ciutat del món occidental, on les barreges culturals, religioses i de pensament es fan ben paleses constantment.

Per tant, el sentit del treball d'aquest projecte ens ha portat a una reflexió en la qual els estudiants de segon del Grau de Primària han pogut copsar la importància existent, per al món educatiu, de ser ressò i laboratori dels problemes i de les inquietuds de la resta del teixit social al qual pertanyen. Podem assegurar que els alumnes que han participat en aquest projecte han descobert com és d'important que les escoles visquin immerses en el seu entorn social i que puguin sentir bategar les seves reflexions al ritme, com ho fa la societat sencera, ja que, en definitiva, l'escola ha de ser bressol de valors i de futurs ciutadans responsables.

Per exemple, un dels paràgrafs del programa de la Trobada ens recordava que la primera dècada del segle XXI ha estat marcada pel drama de les Torres Bessones i remarcava el desig que «la trobada de Barcelona –que obre la nova dècada– pugui marcar un canvi en la història del món, fet de valentia i de renovat compromís per la pau; que a Barcelona s'obri un nou camí de diàleg, l'únic camí assenyat per al futur de la humanitat». Ben segur que, per als alumnes que van assistir a la Trobada Internacional per la Pau, va ser aquest un aprenentatge significatiu, com a persones i com a futurs mestres compromesos també en favor de la pau, i, a més, amb l'oportunitat de deixar plasmada la seva reflexió en la publicació de l'opuscle anomenat *Projecte Gutenberg*.

Annexa: Lectures recomanades

- ABRAMSON, S., ROBINSON, R., & ANKENMAN, K. (1995). Project work with diverse students: Adapting curriculum based on the Reggio Emilia approach. *Childhood Education*, 71(4), 197–202.
- EDWARDS, K.M. (2000). *Everyone's guide to successful project planning: Tools for youth*. Portland, OR: Northwest Regional Educational Laboratory.
- JOHNSON, D. (1999) “Cap.1. El concepto de aprendizaje cooperativo” y “Cap.9 La puesta en práctica de la clase cooperativa”, en: “El aprendizaje cooperativo en el aula”, Buenos Aires, Paidós 13-30 i 89-98

Resumen

El objetivo prioritario de esta intervención, presentada en el marco de los MQD (Módulos de calidad docente) del curso 2010-2011, titulada Proyecto Gutenberg, ha sido la práctica de realizar unos trabajos cooperativos con un

grupo clase para alcanzar la competencia básica de saber trabajar en equipo y ser consciente de la responsabilidad que este trabajo requiere por parte de cada alumno. La finalidad, sin embargo, de este proyecto ha sido también la publicación de un folleto (libreto con ISBN) con un total de diez artículos a partir de cinco temáticas diferentes elegidas por los propios alumnos. Cada uno de estos temas se ha tratado desde dos perspectivas diferentes: una más global, desde una visión social, y la otra más concreta, desde una visión educativa. Este proyecto proponía, asimismo, una actividad transversal programada, llevada a cabo en el marco del Encuentro Internacional por la Paz celebrado en Barcelona y organizado por la Comunidad de San Egidio, del día 3 al 5 de octubre de 2010. El grupo clase que ha participado de este evento ha sido el de segundo curso de Magisterio del Grado de Primaria (EP, tarde). El proyecto se ha realizado desde el módulo de Humanidades Cristianismo y Cultura y desde los seminarios correspondientes al módulo 2, con la colaboración de sus tutores/as durante el primer semestre del curso 2010-2011.

Palabras clave: *solidaridad, diálogo, sociedad, educación.*

Abstract

The main objective of this intervention, presented in the framework of MQD (Modules of Teaching Quality), academic year 2010-2011, called Gutenberg Project, has been to carry out cooperative assignments with a class in order to achieve the basic competence of working in group and being aware of the responsibility involved in these assignments for every student. The aim of this project, though, has also been to publish a booklet (short book with ISBN) with a total of 10 articles about five different topics, as chosen by the students themselves. Every topic has been dealt with from two different perspectives: one being more global, from a social vision, and the other being more specific, from an educational view. This project also proposed a scheduled cross-curricular activity, carried out in the framework of the International Meeting for Peace, held in Barcelona and organized by the Community of Sant'Egidio, on 3-5 October 2010. The class that participated in this event was that of 2nd year, Teacher Training Degree – Primary Education (PE, afternoon). The project was carried out from the module Humanities, Christianity and Culture, and from the seminars corresponding to module 2, with collaboration from their tutors during the first term of academic year 2010-2011.

Keywords: *solidarity, dialogue, society, education.*